Zbigniew Semik,
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Instytut Historii i Archiwistyki

Alternatywny przewodnik po Nowej Hucie – Nowa Huta dla średniozaawansowanych

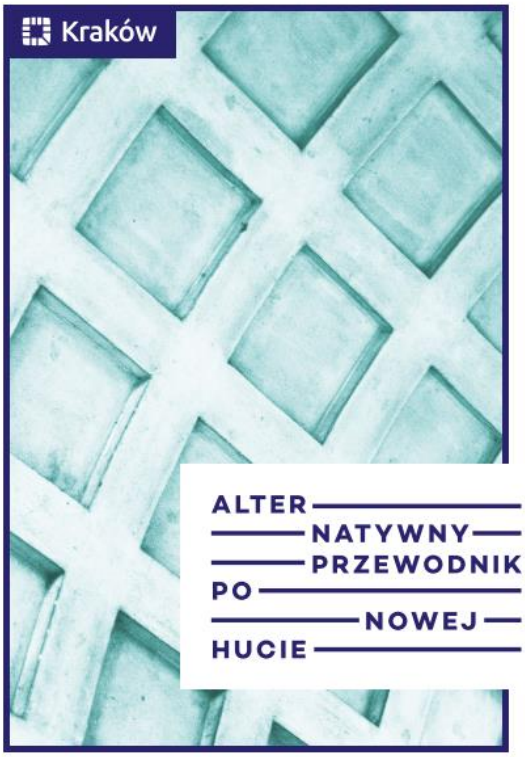

Tytuł: „Alternatywny przewodnik po Nowej Hucie”
Redakcja: Jarosław Klaś
Wydawca: Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida
Liczba stron: 238
Rok wydania: 2017
UWAGA: książka w wersji drukowanej i cyfrowej pod adresem: www.okn.edu.pl/przewodnik/alternatywny_przewodnik_po_nh.pdf

Nowa Huta od lat konsekwentnie zdobywa miejsce w świadomości odwiedzających Kraków i wyrasta na kolejną turystyczną atrakcję na jego mapie. Dzięki swojej odmienności jawi się jako ciekawa odskocznia od zadeptywanych przez miliony turystów „starych dzielnic” – Kazimierza i Starego Miasta. Rosnące zainteresowanie Nową Hutą postanowili wykorzystać pracownicy lokalnej instytucji kultury, proponując nowe, szerokie spojrzenie na dzielnicę.

Darmowa publikacja „Alternatywny przewodnik po Nowej Hucie” jest zwieńczeniem projektu zainicjowanego przez Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida w Krakowie. Składały się na niego liczne wykłady oraz spacery prowadzone po terenie dzielnicy Nowa Huta między czerwcem a grudniem 2017 r. Prezentowane podczas nich treści znalazły swoje odzwierciedlenie na kartach książki i stały się trzonem tekstów zawartych w publikacji. Do ich tworzenia zostali zaproszeni różnorodni autorzy. W ich gronie znaleźli się m.in. historycy, historycy sztuki, archeolodzy, jak również blogerzy, aktywiści miejscy czy artyści.

Przewodnik został podzielony na trzy rozdziały: *Historie nieoczywiste, Spacery* i *Miejsca*. W pierwszej części zamieszczone zostały teksty sięgające tematyką najstarszych czasów terenów na których znajduje się obecna Nowa Huta aż do współczesności dzielnicy. Otwiera je podrozdział *Metalowe (pra)historie* autorstwa dr hab. Jacka Poleskiego, długoletniego pracownika Oddziału Nowa Huta Muzeum Archeologicznego w Krakowie i autora licznych publikacji na temat prehistorii Małopolski[1]. Autor koncentruje się na obecności kolejnych mieszkańców na terenach przyszłej dzielnicy począwszy od czasów sięgających 23 -25 tysięcy lat temu. Osią opowieści są używane przez kolejne grupy ludności przedmioty metalowe, opisywane w nawiązaniu do dwudziestowiecznej historii Nowej Huty, związanej z działalnością kombinatu metalurgicznego. Autor przywołuje bogatą historię znalezisk archeologicznych na terenie dzielnicy takich jak najstarsze w Polsce ozdoby z miedzi odnalezione w Wyciążu czy żużel pochodzący z XV wiecznej huty, dalekiej „przodkini” dzisiejszej Huty im. Sendzimira. Autorem kolejnego podrozdziału

[1] Dr hab. Jacek Poleski jest m.in. autorem książki popularnonaukowej *Prastara Nowa Huta*, Kraków 2016

jest Maciej Miezian, historyk sztuki, pracownik nowohuckiego oddziału Muzeum Historycznego Miasta Krakowa oraz popularyzator historii Nowej Huty[2]. W podrozdziale *Kraina mnichów, możnowładców i artystów* kontynuuje wątek terenów, które w XX w. stały się miejscem budowy „socjalistycznego miasta idealnego". Autor kreśli szeroką panoramę wydarzeń historycznych, począwszy od średniowiecza aż po XIX w. W tekście znajdują się zarówno informacje o działaniach wojennych na terenie podkrakowskich wsi, działalności wielkich rodów szlacheckich, perypetiach królów elekcyjnych, dziejach najstarszych nowohuckich kościołów, jak również o marginalnych z punktu widzenia „wielkiej historii", ale ważnych z perspektywy lokalnej punktach gastronomicznych czy przeprawach przez mokradła i rzeki, funkcjonujących przed wiekami na tym terenie.

Co widać na starych mapach, fragment „Alternatywnego przewodnika…" napisany przez historyka dr Mariusza Machynię, poświęcony jest zmianom w topografii. Odwzorowane na mapach wydawanych od początków XVIII w., jeszcze za czasów istnienia I Rzeczypospolitej poprzez austriackie plany z okresu rozbiorów aż do współczesności dają możliwość zaobserwowania ogromu przemian zachodzących na omawianym obszarze z uwzględnieniem gigantycznej zmiany jaką przyniosła budowa Kombinatu i nowego miasta, wcielonego później do Krakowa jako dzielnica.

Kolejnym podrozdziałem jest tekst Pawła Jagły[3], długoletniego pracownika Oddziału Dzieje Nowej Huty Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Bazując na materiale zebranym do wystawy *Muzyczni kontestatorzy rzeczywistości,* badacz opisuje muzyczną panoramę Nowej Huty od lat pięćdziesiątych aż do początku XXI w. Ostatni z podrozdziałów natomiast to perspektywa socjologiczna i analiza zjawiska "marginalnej gentryfikacji". Według dr hab. Jacka Gądeckiego, socjologa i antropologa jest to proces polegający na ciągłym napływie nowych mieszkańców, którzy na wczesnym etapie swojego życia rodzinnego i zawodowego osiedlają się w dzielnicy, aby wraz z poprawą statusu materialnego przenieść się na przedmieścia, przez co nie zmieniają jej dotychczasowego charakteru[4].

W rozdziale drugim autorzy proponują trasy spacerów, odsłaniających różne oblicza dzielnicy. Najdalej w przeszłość omawianego obszaru przenoszą *Zabytkowe kapliczki, krzyże przydrożne i stare wiejskie domy* oraz *Śladami trzech wojen*. Społeczny opiekun i dokumentator zabytków Antoni Łapajerski[5] zaprasza w podróż śladem reliktów przeszłości terenów Nowej Huty. Trasa spaceru umożliwia poznanie kapliczek i chat wiejskich datujących się na czasy sprzed budowy Kombinatu i miasta. Tekst jest również ważnym apelem o otoczenie ochroną szybko znikających w starciu z nowoczesną zabudową „świadków historii".

Drugi ze spacerów zaproponowany przez Tomasza Mierzwę[6] i Marcina Tomasza Mikulskiego to ślady I i II wojny światowej w Nowej Hucie, wpisujący się w zdobywający coraz większą popularność trend turystyki militarnej. Autorzy omawiają m.in. po-austriackie

[2] Maciej Miezian był m.in. kuratorem wystawy *Zapomniane dziedzictwo Nowej Huty Bieńczyce* w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, oddział Dzieje Nowej Huty, X 2014 – IV 2015, autorem przewodnika *Nowa Huta. Socjalistyczna w formie, fascynująca w treści*, Kraków 2003 czy *Nie od razu Nową Hutę zbudowano. Dzieje regionu Kraków –Wschód od 5. Tysiąclecia p.n.e. do 1947 r*., Kraków 2002

[3] Paweł Jagło był m.in. kuratorem cyklicznie eksponowanych wystaw: *Stale o Nowej Hucie* oraz (wraz z Martą Lempart) *Nowa Huta 1949+* prezentowanych w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, oddział Dzieje Nowej Huty

[4] Podrozdział jest syntezą treści zawartych w publikacji *I love NH. Gentryfikacja starej części Nowej Huty?,* Kraków 2012

[5] Antoni Łapajerski od 2004 r. prowadzi stronę internetową *Nowa Huta mniej znana* (www.nhmz.go.pl)

[6] Tomasz Mierzwa jest Zastępcą Prezesa Zarządu Stowarzyszenia Miłośników Historii „Rawelin oraz współautorem wystawy w Muzeum PRL-u oraz publikacji jej towarzyszącej *Atomowa groza. Schrony w Nowej Hucie*, Kraków 2015

forty Twierdzy Kraków i miejsca upamiętniające kaźń obywateli polskich z czasów okupacji hitlerowskiej oraz materialne ślady przygotowań do kolejnego, spodziewanego konfliktu w postaci infrastruktury schronowej powstałej w dzielnicy w latach pięćdziesiątych XX w. Architektoniczne oblicze dzielnicy po 1949 r. omawia dr Michał Wiśniewski[7]. W spacerze zatytułowanym *Nowoczesność i Nowa Huta* autor opisuje kolejne charakterystyczne dla dzielnicy budowle. Od fazy budownictwa socrealistycznego lat pięćdziesiątych aż po postmodernistyczną koncepcję Centrum E z przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych.

Podrozdział *Miejsca fantomowe* autorstwa kierowniczki Oddziału Muzeum Historycznego Miasta Krakowa Dzieje Nowej Huty, Marii Wąchały - Skindzier[8] to specyficzny spacer po lokalizacjach fizycznie nieistniejących, ale ważnych z perspektywy życia w dzielnicy. Do obiektów, które zniknęły z krajobrazu Nowej Huty ujętych na trasie należą m.in. stojący do 1989 r. w alei Róż pomnik Włodzimierza Lenina czy Klub Międzynarodowej Prasy i Książki (MPIK) znajdujący się kiedyś przy placu Centralnym.

Inną perspektywę na dzielnicę przynoszą spacery zatytułowane *Zielone mikropodróże* oraz *Łąki, las i rzeka - dla rodzin z dziećmi.* Tytuł podrozdziału napisanego przez Marcina Pawlika przywołuje popularną koncepcję nisko-kosztowych, niedługich wypraw oraz tradycyjnego krajoznawstwa datowanego na okres międzywojenny. Autor wskazuje liczne, wyróżniające Nową Hutę wśród innych dzielnic Krakowa lokalizacje idealne dla tego typu aktywności, podkreślając ich walory przyrodnicze. Z kolei Piotr Pierzchała konstruuje spacer swojego autorstwa pod kątem atrakcyjności i dostosowania go do wymagań rodzin z dziećmi. Szlaki działalności artystycznej w Nowej Hucie, obecnej i dziejącej się w przestrzeni zabytkowej dzielnicy, to podrozdziały *Tropem rzeźbiarzy wizjonerów* i *Graffiti.* Cechą charakterystyczną Nowej Huty jest duża koncentracja dzieł rzeźbiarskich, których autorów i historię przypomina Joanna Strylska - Gałażyn. Na terenie dzielnicy znajdują się realizacje takich artystów jak Marian Kruczek, Wincenty Kućma czy Magdalena Jaroszyńska. Sztukę innego typu zaprezentował Łukasz Lenda, nowohucki twórca graffiti, który wprowadza czytelników w świat *tagów, writerów, wrzutów i toyów*. W podrozdziale znalazła swoje miejsce również opowieść o charakterystycznej dla PRL-owskich miast, a dziś przeżywających swój renesans neonach (Michał Ostasz, Aleksandra Tarczydło, *Szlakiem światła*) oraz o literackich śladach w Nowej Hucie łączących autorów od Jana Kochanowskiego do Marcina Świetlickiego, o których pisze Anna Grochowska[9].

Trzecia część Przewodnika… to *Miejsca*. Podrozdział rozpoczynają *Cztery sposoby na Nową Hutę*. Hanna Szczypiór i Michał Michalik prezentują propozycje wartych odwiedzenia miejsc dobranych według klucza: nowohucki *must see*, Nowa Huta nietypowo, Nowa Huta - najbardziej zielona dzielnica Krakowa oraz Nowa Huta - miasto bez Boga. *Chodźże na zakupy* autorstwa Jagody Peceli i Łukasza Baruchy to przegląd oryginalnych miejsc oferujących ludowe rękodzieło, dizajn rodem z czasów PRL-u, tożsamościową, nowohucką odzież, punkt gdzie można m.in. naprawiać pluszowe zabawki, czy wreszcie kupić nazwane od nowohuckich osiedli piwa. *NH... pycha* zawiera opisy najlepszych lokali gastronomicznych w dzielnicy z uwzględnieniem zarówno barów mlecznych, jak i food trucków, *Kulturalna Nowa Huta* to przegląd lokalnych instytucji kultury, *Miejsca które*

[7] Dr Michał Wiśniewski jest pracownikiem Międzynarodowego Centrum Kultury i Katedry Historii Gospodarczej i Społecznej UEK oraz członkiem Fundacji Instytut Architektury

[8] Maria Wąchała-Skindzier była kuratorką wystawy „Teatr w Nowej Hucie" (X 2013 – IV 2014) i „Bufet pod kombinatem" (X 2017 – IV 2018) w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa, oddział Dzieje Nowej Huty oraz kuratorką wystawy w Muzeum PRL-u i autorką publikacji towarzyszącej zatytułowanej *PRL mieszka w nas? Kultura czasu wolnego*, Kraków 2015

[9] Anna Grochowska jest doktorantką Katedry Historii Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski UJ, autorka książki *Wszystkie drogi prowadzą na Krupniczą,* Kraków 2017

integrują i *Dla aktywnych* to spis miejsc dobrych na spędzenie wolnego czasu oraz lista aktywności sportowych, które oferuje dzielnica.

Kluczem do odczytania przewodnika jest deklarowana przez jego autorów w alternatywność. Według definicji to podejście : „inne, przeciwstawiające się temu, co tradycyjne i oficjalnie uznane”[10]. Autorzy publikacji byli wierni tej zasadzie deklarując we wstępie, że przewodnik „nie rości sobie praw do bycia opracowaniem kompleksowym, często wręcz z premedytacją pomijając wątki najbardziej znane i popularne”. Z tego powodu czytelnicy nie znajdą kanonicznych dla innych publikacji tego typu informacji o początkach Nowej Huty, opisu procesu decyzyjnego, który doprowadził do budowy nowego miasta na terenie podkrakowskich wsi ,czy wreszcie spójnej opowieści pozwalającej na prześledzenie całej historii Nowej Huty. Przewodnik jest raczej zbiorem subiektywnych spojrzeń spiętych w bardzo luźne ramy skierowanych do osób posiadających podstawową wiedzę na temat dzielnicy i jej historii. Podejście to ma swoje uzasadnienie z racji na solidną bazę publikacji skierowanych do osób odwiedzających dzielnicę. Do zalet publikacji należy zaliczyć dobór kompetentnych autorów, często związanych z dzielnicą i dysponujących olbrzymią wiedzą na jej temat. Przewodnik daje możliwość zapoznania się z aktualnym stanem wiedzy o Nowej Hucie i wielokrotnie przywołuje specjalistyczne publikacje pozwalające pogłębić wiedzę na tematy tylko zasygnalizowane w “Przewodniku…”. Plusem przewodnika jest również odejście od utartych ścieżek zwiedzania i zaprezentowanie dzielnicy z innych niż dotychczas perspektyw oraz adresowanie „oferty” dzielnicy do różnorodnych grup turystów i mieszkańców, nie zaniedbując przy tym najmłodszych odbiorców. Godna docenienia jest również forma graficzna przewodnika zaprojektowana przez mieszkańca dzielnicy, grafika i fotografa nowohuckiej architektury - Krzysztofa Piłę[11] oraz angielskie podsumowania każdego z rozdziałów. Do nielicznych minusów publikacji należą nie zawsze jasne kryteria przyporządkowania poszczególnych treści do rozdziałów (co jest widoczne jest szczególnie „na styku” rozdziałów *Spacery* i *Miejsca*). Rzuca się również w oczy powtarzalność niektórych wątków, której jednak z racji na wielość autorów i proponowanych przez nich koncepcji prawdopodobnie nie dało się uniknąć. Drobne niedociągnięcia nie wpływają na ogólny, pozytywny obraz książki, którą z czystym sumieniem można polecić odbiorcom poszukującym ciekawego i wiarygodnego źródła wiedzy o Nowej Hucie.

[10] https://sjp.pwn.pl/szukaj/alternatywny.html; dostęp: 16 kwietnia 2018 r.

[11] Krzysztof Piła prowadzi fotograficzny blog dokumentujący architekturę Nowej Huty *http://www.nh50mm.com.pl/* obecny również w portalu facebook oraz instagram